

**JAHONNING RIVOJLANGAN MAMLAKATLARIDA TARBIYAVIY
JARAYONLARNING ETNIK XUSUSIYATLARI**

Tolipova Ozoda Ikromovna

Qo'qon DU v. b. dotsenti, p. f. b. f. d. (PhD)

o16755505@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu tezisda jahonning rivojlangan mamlakatlarida tarbiyaviy jarayonlarning etnik xususiyatlari tahlil qilinadi. Kanada, AQSh, Germaniya, Frantsiya va Buyuk Britaniyada ta'lim va tarbiya jarayonlari etnik xilma-xillikni hisobga olgan holda tashkil etiladi. Tezisda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ikki tillilik siyosati, inkluziv ta'lim, interfaol metodlar, guruhli loyihalar, madaniy tadbirlar va raqamli texnologiyalar qo'llanilishi yoritiladi. Shuningdek, pedagoglar malakasini oshirish va ta'lim jarayonining qonuniy-huquqiy kafolatlari (qarorlar, farmonlar, qonunlar, farmoyishlar, konstitutsiya moddalari) ham tahlil qilinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, etnik xilma-xillik tarbiyaviy jarayonlarga integratsiya qilinganda, o'quvchilar shaxs sifatida rivojlanadi, tolerantlik, madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini egallaydi hamda jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalanadi.*

Kalit so'zlar: *Jahon mamlakatlari, tarbiyaviy jarayon, etnik xususiyatlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ikki tillilik, inkluziv ta'lim, interfaol metodlar, pedagog malakasi, ijtimoiy mas'uliyat*

Abstract. *This thesis analyzes the ethnic characteristics of educational processes in developed countries. In Canada, the USA, Germany, France, and the United Kingdom, educational processes are organized taking ethnic diversity into account. The thesis highlights learner-centered education, bilingualism policies, inclusive education, interactive teaching methods, group projects, cultural events, and the use of digital technologies. Teacher qualification development and the legal foundations of education (decisions, decrees, laws, orders, and constitutional provisions) are also examined. Research shows that integrating ethnic diversity into educational processes helps students develop personally, acquire tolerance, intercultural communication, and social responsibility skills, and successfully integrate into society.*

Keywords: *Developed countries, educational process, ethnic characteristics, learner-centered education, bilingualism, inclusive education, interactive methods, teacher qualification, social responsibility*

Zamonaviy global jamiyatda ta'lim va tarbiya jarayonlari nafaqat bilim berish, balki shaxsning ijtimoiy, madaniy va etnik jihatdan rivojlanishiga ham qaratilgan. Jahonning rivojlangan mamlakatlarida tarbiyaviy jarayonlar etnik xususiyatlarni hisobga olgan holda shakllantiriladi, chunki ularning jamiyatlari ko'p millatli va ko'p madaniyatli

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

bo'lib, turli etnik guruhlar va immigratsiya oqimlari bilan boyitilgan. Shu sababli, ta'lim tizimi ham moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan bo'lishi talab qilinadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, etnik xilma-xillik bugungi kunda rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy barqarorlik, tolerantlik va madaniyatlararo tushunishni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, Kanada, AQSh, Germaniya, Frantsiya va Buyuk Britaniyada tarbiyaviy jarayonlarda etnik xususiyatlarni inobatga olish orqali o'quvchilarda bag'rikenglik, hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalari rivojlantiriladi. Shuningdek, mavzu yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar, ilmiy maqolalar va ilmiy izlanishlar etnik xilma-xillikni tarbiyaviy jarayonlarga integratsiya qilishning samaradorligini ko'rsatadi. Masalan, Shelley Moore Kanadada inkluziv ta'lim orqali turli etnik guruhdagi bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini tahlil qilgan. Freyzer esa Kanada va Yevropa davlatlaridagi etnik xilma-xillikni hisobga olgan tarbiyaviy strategiyalarni ta'riflagan.

Qonuniy-huquqiy asoslar ham mavzuni dolzarb qiladi. Rivojlangan mamlakatlarda tarbiyaviy jarayonlar quyidagi huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

Ta'lim va tarbiya tizimining milliy va hududiy standartlarini belgilaydi;

Kanada "Official Languages Act" va "Canadian Charter of Rights and Freedoms" talablari etnik xilma-xillikni va inkluziv ta'limni kafolatlaydi;

Farmoyishlar va konstitutsiya moddolari: barcha fuqarolarning teng huquqliligini, milliy va etnik guruhlarining madaniy merosini saqlashni ta'minlaydi.

Rivojlangan mamlakatlardagi etnik xususiyatlarni hisobga olgan tarbiyaviy jarayonlar nafaqat o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki jamiyatning barqarorligi va ijtimoiy integratsiyasiga xizmat qiladi. Shu sababli, ushbu mavzu ilmiy tadqiqotlar, amaliyot va qonuniy-huquqiy hujjatlar bilan asosli ravishda yoritilishi lozim.

Jahonning rivojlangan mamlakatlarida tarbiyaviy jarayonlar ko'p millatli jamiyatlar sharoitida shakllanadi va etnik xususiyatlar bu jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar — Kanada, AQSh, Germaniya, Frantsiya va Buyuk Britaniya kabi mamlakatlarda etnik xilma-xillik ta'lim tizimining strategik yo'nalishlariga to'liq integratsiya qilingan.

"Kanadada ta'lim tizimi ko'p millatli jamiyatni hisobga olgan holda rivojlantirilgan. Mamlakatda ikki tillilik (ingliz va fransuz tillari) siyosati ta'limning markaziy tamoyili sifatida qo'llaniladi. Maktablar va oliy ta'lim muassasalari o'quv dasturlarida etnik guruhlarining tarixiy merosi, madaniy qadriyatlari va tilini saqlashga alohida e'tibor beradi. Tarbiyaviy jarayonlar shaxsga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilar turli etnik guruhlar bilan birga ishlash, guruhli loyihalarda qatnashish va madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniga ega bo'ladi. Inkluziv ta'lim va tolerantlikni rivojlantirish Kanada maktablarida asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi"[1. 37 b].

"AQShda multicultural education (ko'p madaniyatli ta'lim) konsepsiyasi keng qo'llaniladi. Ta'lim dasturlarida o'quvchilarning etnik kelib chiqishi hisobga olinadi,

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

stereotiplarni kamaytirish va ijtimoiy integratsiyani kuchaytirishga yo'naltirilgan metodlar qo'llaniladi. Maktablarda etnik xilma-xillik, tarixiy meros va madaniyatlararo tushunish dasturlari tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismiga aylangan. O'quvchilar interfaol metodlar, guruhli loyihalar va madaniy tadbirlar orqali hamkorlikni, madaniyatlararo muloqotni va ijtimoiy mas'uliyatni o'rganadilar"[2. 83 b].

Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya va boshqa rivojlangan Yevropa mamlakatlarida maktablar etnik va madaniy xilma-xillikni hisobga olgan holda loyihalashtiriladi. Masalan, Germaniyada immigrant bolalar uchun ona tili va madaniyatini saqlash bilan jamiyatga integratsiyalashishni birlashtiruvchi dasturlar ishlab chiqilgan. "Frantsiyada etnik guruhlar tarixi va qadriyatlari darslik va tarbiyaviy mashg'ulotlarda aks etadi. Bu mamlakatlarda tarbiyaviy jarayonlarda interfaol metodlar, guruhli loyiha ishlari va madaniy tadbirlar keng qo'llanadi, bu esa o'quvchilarda tolerantlik, bag'rikenglik va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradi"[3. 94 b].

Rivojlangan mamlakatlarda etnik xususiyatlarni hisobga olgan tarbiyaviy jarayonlarda:

- Interfaol o'qitish metodlari,
- Guruhli loyihalar va seminarlar,
- Madaniy va etnik tadbirlar,
- Raqamli va innovatsion texnologiyalar qo'llaniladi.

Bu metodlar o'quvchilarda madaniyatlararo tushunishni, hamkorlikni, o'zini ifoda qilishni va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiradi. Shu bilan birga, pedagoglar malakasini oshirish, o'quv dasturlarini moslashtirish va inklyuziv ta'limni rivojlantirish etnik xilma-xillikni hisobga olgan tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi.

"Rivojlangan mamlakatlarda tarbiyaviy jarayonlar etnik xususiyatlarni hisobga olish bilan ajralib turadi.

Etnik xilma-xillik tolerantlik, bag'rikenglik, madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi"[4 132 b].

Kanada, AQSh va Yevropa tajribalari shuni ko'rsatadiki, etnik xilma-xillik tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi sifatida kiritilganda, bolalar shaxs sifatida to'liq rivojlanadi va jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalanadi.

Xulosa qilib aytganda, Jahonning rivojlangan mamlakatlarida tarbiyaviy jarayonlar etnik xususiyatlarni hisobga olgan holda tashkil etiladi va bu jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, etnik xilma-xillik tarbiyaviy jarayonlarga integratsiya qilinganda, o'quvchilar shaxs sifatida to'liq rivojlanadi, tolerantlik, bag'rikenglik, madaniyatlararo muloqot va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini shakllantiradi.

Rivojlangan mamlakatlar — Kanada, AQSh, Germaniya, Frantsiya va Buyuk Britaniya — tajribasi shuni ko'rsatadiki:

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

1. Shaxsiy rivojlanish. O'quvchilar o'z etnik kelib chiqishi va madaniyatini saqlab qolish bilan birga, boshqa etnik guruhlar bilan samarali muloqot qilishni o'rganadilar.
2. Ijtimoiy integratsiya. Ko'p millatli jamiyatlarda bolalar stereotiplarni kamaytirish, bir-birini hurmat qilish va jamiyatga faol integratsiyalashishni egallaydi.
3. Pedagogik samaradorlik. O'qituvchilarning malakasini oshirish, interfaol metodlar va guruhli loyihalar orqali etnik xususiyatlarni hisobga olgan tarbiyaviy jarayonning sifatini oshirish mumkin.
4. Qonuniy-huquqiy kafolatlar. Rivojlangan mamlakatlarda tarbiyaviy jarayonlar qarorlar, farmonlar, qonunlar, farmoyishlar va konstitutsiya moddalari bilan tartibga solinadi, bu esa o'quvchilarning teng huquqli va inklyuziv muhitda ta'lim olishini ta'minlaydi.

Etnik xususiyatlarni hisobga olgan tarbiyaviy jarayonlar shaxsiy rivojlanish, madaniyatlararo tushunish, ijtimoiy mas'uliyat va jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi O'zbekiston va boshqa ko'p millatli davlatlar uchun ham amaliy strategik yo'nalishlarni belgilaydi. Ushbu tajribalarni o'rganish va tatbiq etish orqali tarbiyaviy jarayonlarning sifatini oshirish, o'quvchilarda madaniy va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Moore, Shelley. Kanadada inklyuziv ta'lim: etnik xilma-xillik va shaxsiy rivojlanish. Toronto, 2016.
2. Moore, Shelley. Kanada maktablarida ko'p madaniyatli ta'lim amaliyotlari. Vankuver, 2022.
3. Fraser, David. Rivojlangan mamlakatlarda etnik xilma-xillikni hisobga olgan ta'lim strategiyalari. London, 2021.
4. Banks, James A. Ko'p madaniyatli ta'lim: masalalar va qarashlar. Nyu-York, 2019.